Στην υπόθεση 242/83,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Cour de cassation του Βασιλείου του Βελγίου προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογή του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

CAISSE DE COMPENSATION POUR ALLOCATIONS FAMILIALES DU BÂTIMENT, DE L'INDUSTRIE ET DU COMMERCE DU HAINAUT

και

SALVATORE PATTERI

η έκδοση προδικαστικής απόφασης ως προς την ερμηνεία των άρθρων 51 της Συνθήκης ΕΟΚ και 77 του κανονισμού 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς της Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001), και, επικουρικά, ως προς το κύρος του άρθρου 77, παράγραφος 2, στοιχείο 6, i), του εν λόγω κανονισμού,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πρώτο τμήμα)

συγκείμενο από τους T. Koopmans, πρόεδρο τμήματος, G. Bosco και R. Joliet, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Darmon
γραμματέας: J. A. Pompe, βοηθός γραμματέας

εκδίδει την ακόλουθη

ΑΠΟΦΑΣΗ

Περιστατικά

Τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης, η εξέλιξη της διαδικασίας και οι παρατηρήσεις που κατατέθηκαν δυνάμει του άρθρου 20 του Πρωτοκόλλου περί του Οργανισμού του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, συνοψίζονται ως εξής:

I — Πραγματικά περιστατικά και διαδικασία

Ο Salvatore Patteri, ιταλός υπήκοος, δικαιούται συντάξεως αναπηρίας, η οποία του χορηγήθηκε στο Βέλγιο, όπου εργάστηκε

ως εργάτης ορυχείων από 28 Ιουνίου 1956 έως 31 Ιουλίου 1971, σύμφωνα με το βελγικό σύστημα συντάξεως εργατών ορυχείων. Δικαιούται επίσης αναλόγου ποσοστού συντάξεως αναπηρίας, σε βάρος του αρμόδιου ιταλικού φορέα λόγω του ότι εργάστηκε στην Ιταλία κατά την περίοδο 1942-1956. Έως τις 9 Αυγούστου 1979, ημερομηνία της οριστικής επιστροφής του στην Ιταλία, εισέπραττε στο Βέλγιο οικογενειακά επιδόματα για τα τρία τέκνα του, τα οποία ζουν μαζί του.

Με έγγραφο της 21ης Σεπτεμβρίου 1979, το Caisse de compensation pour allocations familiales du bâtiment, de l'industrie et du commerce du Hainaut, στο εξής το Caisse, ανακοίνωσε στον Patteri ότι, από τις 9 Αυγούστου 1979, η υποχρέωση καταβολής των οικογενειακών επιδομάτων βάρυνε την Ιταλία, δυνάμει του άρθρου 77, παράγραφος 2, στοιχείο 6, i), του κανονισμού του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς και τις οικογένειές τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001). Επιπλέον, το Caisse αρνήθηκε να δεχτεί την αίτηση του Patteri, με την οποία ζητούσε να του καταβάλλεται, εν πάση περιπτώσει, η διαφορά μεταξύ του ποσού των οικογενειακών επιδομάτων, που καταβάλλεται στο Βέλγιο, και του κατώτερου από το πρώτο ποσού, που καταβάλλεται στην Ιταλία.

Αντιμετωπίζοντας την άρνηση αυτή, ο Patteri ενήγαγε το Caisse ενώπιον του Tribunal de travail του Charleroi, ζητώντας την καταβολή της διαφοράς μεταξύ του ποσού των βελγικών επιδομάτων και του ποσού των ιταλικών επιδομάτων. Το δικαστήριο αυτό, με απόφαση της 18ης Ιουνίου 1980, κήρυξε αβάσιμη την αίτηση αυτή με την αιτιολογία ότι το άρθρο 77, παράγραφος 2, στοιχείο 6, i) του κανονισμού 1408/71, δεν έχει άλλο περιεχόμενο από τον καθορισμό της εφαρμοστέας νομοθεσίας και ότι ο βελγικός νόμος, δηλαδή το άρθρο 51, εδάφιο 3, των νόμων περί οικογενειακών επιδομάτων υπέρ μισθωτών, που έχουν κωδικοποιηθεί με το βασιλικό διάταγμα της 19ης Δεκεμβρίου 1939, δεν παρέχει κανένα δικαίωμα οικογενειακών επιδομάτων υπέρ τέκνων, τα οποία ανατρέφονται εκτός Βασιλείου.

Κατόπιν εφέσεως του Patteri, το Cour du travail του Mons διαπίστωσε, με απόφαση της 25ης Σεπτεμβρίου 1981, ότι ο εκκαλών δικαιούται να εισπράττει, σε βάρος του Caisse, ποσό ίσο με τη διαφορά μεταξύ του ποσού των οικογενειακών επιδομάτων που θα οφείλονταν κατ' εφαρμογή του βελγικού νόμου, αν είχε διατηρήσει την κατοικία του στο Βέλγιο, και του ποσού των οικογενειακών παροχών που εισέπραττε πράγματι στην Ιταλία, από τις 9 Αυγούστου 1979. Η απόφαση αυτή αιτιολογήθηκε με τη σκέψη ότι ο εκκαλών εδικαιούτο των βελγικών οικογενειακών επιδομάτων πριν από τη μεταφορά της κατοικίας του. Κατά το Cour du travail, το κοινοτικό δίκαιο, επιδιώκοντας το σκοπό που καθορίζεται από το άρθρο 51 της Συνθήκης ΕΟΚ, δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα να χάνει ο εργαζόμενος, ο οποίος κάνει χρήση του δικαιώματος της ελεύθερης κυκλοφορίας, τα πλεονεκτήματα κοινωνικής ασφάλισης, τα οποία έχει δυνάμει μόνης της νομοθεσίας κράτους μέλους, δεδομένου ότι ο κανονισμός 1408/71 εμπνέεται από τη θεμελιώδη αρχή που εξασφαλίζει στους εργαζόμενους που διακινούνται εντός της Κοινότητας το σύνολο των παροχών που έχουν αποκτήσει στα διάφορα κράτη μέλη, εντός του ορίου του μεγαλύτερου ποσού των παροχών αυτών. Τέλος, το Cour du travail θεώρησε ότι προκύπτει από την προδικαστική ερμηνεία που έδωσε το Δικαστήριο στο άρθρο 77, παράγραφος 2, στοιχείο 6, i), του κανονισμού 1408/71, με την απόφασή του της 12ης Ιουνίου 1980 (υπόθεση 733/79, Laterza, Recueil 1980, σ. 1915), ότι «το δικαίωμα επί οικογενειακών παροχών σε βάρος του κράτους, στο έδαφος του οποίου κατοικεί ο δικαιούχος συντάξεως αναπηρίας, δεν εξαλείφει το δικαίωμα επί υψηλοτέρων οικογενειακών παροχών, το

οποίο έχει αποκτηθεί προγενεστέρως, σε βάρος άλλου κράτους μέλους» και ότι «όταν το ποσό των οικογενειακών παροχών το οποίο πράγματι εισπράττεται στο κράτος μέλος της κατοικίας είναι κατώτερο του ποσού των παροχών που προβλέπονται από τη νομοθεσία του άλλου κράτους μέλους, ο εργαζόμενος δικαιούται, σε βάρος του αρμόδιου φορέα του τελευταίου αυτού κράτους, συμπληρώματος παροχών ίσου με τη διαφορά μεταξύ των δύο ποσών.»

Το Caisse άσκησε αναίρεση κατά της απόφασης αυτής βασιζόμενη σε ένα μόνο λόγο αναίρεσης που περιελάμβανε δύο σκέλη. Κατά το πρώτο σκέλος, αν είναι αληθές ότι οι διατάξεις των βελγικών κωδικοποιημένων νόμων περί οικογενειακών επιδομάτων δεν παράγουν τα αποτελέσματά τους παρά κατά το μέτρο κατά το οποίο οι διατάξεις αυτές δεν αδρανοποιούνται από τις διατάξεις κοινοτικού δικαίου που έχουν απευθείας εφαρμογή, πρέπει επιπλέον, για να μην εφαρμοστεί το εσωτερικό δίκαιο, να διαπιστωθεί ότι τα αποτελέσματά του πράγματι αδρανοποιούνται από μια ή περισσότερες διατάξεις κοινοτικού δικαίου που παράγουν άμεσα αποτελέσματα. Όμως, κατά την αίτηση αναίρεσης, το άρθρο 51 της Συνθήκης ΕΟΚ δεν αποτελεί παρά διάταξη που εξουσιοδοτεί το Συμβούλιο να λαμβάνει στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης τα αναγκαία μέτρα για την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, ιδίως με τη θέσπιση συστήματος που να εξασφαλίζει στους διακινούμενους την καταβολή των παροχών στα πρόσωπα που κατοικούν στο έδαφος των κρατών μελών. Το άρθρο αυτό δεν εξουσιοδότησε το Συμβούλιο να θεσπίσει κοινό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης, αλλά μόνο να λάβει τα μέτρα που θα εξασφαλίσουν την πραγματική καταβολή των κοινωνικών παροχών στους διακινούμενους εργαζόμενους, ενώ οι παροχές αυτές εξακολουθούν να διέπονται αποκλειστικά, από απόψεως αρχής και ποσού, από διαφορετικά συστήματα που προβλέπουν διαφορετικές αξιώσεις έναντι διαφορετικών φορέων. Έτσι, πάντοτε κατά την αίτηση αναίρεσης, οι διατάξεις του κανονισμού 1408/71, και ιδίως το άρθρο 77 αυτού του κανονισμού, έχουν την έννοια ότι δεν δημιουργούν άμεσο δικαίωμα υπέρ των ιδιωτών παρά μόνο στο μέτρο που είναι αναγκαίο για να *επιτύχουν* την πραγματική καταβολή των παροχών, οι οποίες, από απόψεως αρχής και ποσού, εξακολουθούν να διέπονται αποκλειστικά από τα διάφορα εθνικά δίκαια. Κατά συνέπεια, το άρθρο 77 του κανονισμού 1408/71 δεν μπορεί να δημιουργήσει, υπέρ των διακινούμενων εργαζομένων, άμεσο δικαίωμα επί της καταβολής, σε βάρος των αρχών κράτους μέλους, οικογενειακών επιδομάτων τα οποία δεν οφείλονται δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας του κράτους αυτού.

Κατά το δεύτερο σκέλος του μοναδικού λόγου αναίρεσης, ακόμα και αν υποτεθεί ότι στο άρθρο 77, παράγραφος 2, στοιχείο 6, i), του κανονισμού 1408/71 πρέπει να δοθεί η ερμηνεία ότι το δικαίωμα επί οικογενειακών επιδομάτων, σε βάρος του κράτους στο έδαφος του οποίου κατοικεί ο δικαιούχος συντάξεως αναπηρίας, δεν εξαλείφει το δικαίωμα επί υψηλοτέρων οικογενειακών παροχών που είχε προηγουμένως αποκτηθεί σε βάρος άλλου κράτους μέλους, ή τουλάχιστον επί συμπληρωματικού ποσού ίσου με τη διαφορά μεταξύ των δύο ποσών, επιβάλλεται η διαπίστωση, στην προκειμένη περίπτωση, ότι ο κανονισμός προκάλεσε τη *γένεση*, υπέρ του δικαιούχου, δικαιώματος το οποίο καμία εθνική νομοθεσία δεν έχει θεσπίσει και ότι, με τον τρόπο αυτό, ο κανονισμός 1408/71 αποτελεί άσκηση εξουσίας μεγαλύτερης από εκείνη που απονέμει στο Συμβούλιο το άρθρο 51 της Συνθήκης ΕΟΚ και διαφορετικής από αυτή, ούτως ώστε παραβιάζει το ίδιο το άρθρο 51 και είναι, επομένως, άκυρος σύμφωνα με τα άρθρα 145, 173 και 189 της Συνθήκης ΕΟΚ.

Κατά την ανάπτυξη του λόγου αναίρεσης, το Caise αναγνώρισε ότι η αναίρεση αυτή

έθετε υπό αμφισβήτηση την ερμηνεία που είχε δοθεί με την προσβαλλόμενη απόφαση το άρθρο 77, παράγραφος 2, στοιχείο 6, i), του κανονισμού 1408/71, η οποία ακολουθούσε την ερμηνεία που είχε προηγουμένως δώσει στη διάταξη αυτή το δικαστήριο, με την προαναφερθείσα απόφαση *Laterza*.

Εν τούτοις, το Caisse υποστήριξε ότι νέα στοιχεία δικαιολογούσαν την εκ νέου υποβολή του ζητήματος στο Δικαστήριο σύμφωνα με το άρθρο 177 της Συνθήκης ΕΟΚ. Κατά την άποψη του Caisse, τα νέα αυτά στοιχεία συνίσταντο, αφενός, στη σκέψη ότι η απόφαση *Laterza* (καθώς και άλλες αποφάσεις που εκδόθηκαν σε παρεμφερείς υποθέσεις) ερμήνευσε την επίμαχη διάταξη (ή διατάξεις που αφορούν παρεμφερείς υποθέσεις) χωρίς να λάβει υπόψη το ζήτημα του κύρους της ερμηνευόμενης διάταξης και, αφετέρου, στη σκέψη ότι το άρθρο 51 της Συνθήκης ΕΟΚ δεν απονέμει στο Συμβούλιο την εξουσία να θεσπίζει κανονισμούς ικανούς να δημιουργήσουν άμεσα δικαιώματα, παρά μόνο α) για να χορηγήσει στους δικαιούχους τις κοινωνικές παροχές με το συνυπολογισμό των διαδοχικών εθνικών περιόδων αναφοράς (άρθρο 51 α) και 6) για να εξασφαλίσει πραγματικά την καταβολή των παροχών που οφείλονται δυνάμει μιας εθνικής νομοθεσίας, στα πρόσωπα που κατοικούν στο έδαφος άλλου κράτους μέλους (άρθρο 51 6).

Το Cour de cassation του Βελγίου έκρινε, με την απόφασή του της 3ης Οκτωβρίου 1983, ότι ο λόγος αναίρεσης ήγειρε ερωτήματα ερμηνείας του κοινοτικού δικαίου, τα οποία δεν φαίνονταν να έχουν υποβληθεί στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, και ότι έπρεπε να δοθεί απάντηση στα ερωτήματα αυτά πριν εκδώσει το Cour οριστική απόφαση. Για τους λόγους αυτούς, το Cour αποφάσισε να αναβάλει την έκδοση οριστικής απόφασης μέχρις ότου το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων αποφανθεί προδικαστικά επί των εξής ερωτημάτων:

«1) Το άρθρο 51 της Συνθήκης της Ρώμης εξουσιοδοτεί το Συμβούλιο των υπουργών αποκλειστικώς να θεσπίζει τα μέτρα που επιτρέπουν τη διασφάλιση της πραγματικής καταβολής των κοινωνικών παροχών στους διακινούμενους εργαζόμενους, ενώ οι παροχές αυτές εξακολουθούν να διέπονται, από απόψεως αρχής και ποσού, αποκλειστικώς από διαφορετικά συστήματα που προβλέπουν διαφορετικές αξιώσεις έναντι διαφορετικών φορέων και συντρέχει, συνεπώς, λόγος να δοθεί στις διατάξεις του κανονισμού 1408/71, και ιδίως στο άρθρο 77 του κανονισμού αυτού, η ερμηνεία ότι δεν παρέχει άμεσο δικαίωμα υπέρ των ιδιωτών παρά μόνο κατά το αναγκαίο μέτρο για να επιτύχουν την πραγματική καταβολή των παροχών, οι οποίες, από απόψεως αρχής και ποσού, εξακολουθούν να διέπονται αποκλειστικώς από τα διάφορα εθνικά δίκαια, έτσι ώστε η εν λόγω διάταξη να μη μπορεί να δημιουργήσει, υπέρ των διακινούμενων εργαζομένων, άμεσο δικαίωμα επί της καταβολής σε βάρος των αρχών κράτους μέλους, οικογενειακών επιδομάτων που δεν οφείλονται δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας αυτού του κράτους μέλους;

2) Αν υποτεθεί ότι πρέπει να δοθεί στο άρθρο 77, παράγραφος 2, στοιχείο 6, i), του κανονισμού 1408/71 η ερμηνεία ότι το δικαίωμα επί οικογενειακών παροχών, σε βάρος του κράτους στο έδαφος του οποίου κατοικεί ο δικαιούχος συντάξεως αναπηρίας δεν εξαλείφει το δικαίωμα επί υψηλοτέρων παροχών που έχει αποκτηθεί προηγουμένως σε βάρος άλλου κράτους μέλους, και τουλάχιστον επί συμπληρωματικού ποσού ίσου με τη διαφορά μεταξύ των δύο ποσών, προκαλώντας τη γένεση, υπέρ του δικαιούχου, δικαιώματος το οποίο καμία εθνική νομοθεσία δεν έχει θεσπίσει, ο κανονισμός 1408/71 είναι

έγκυρος ενόψει του άρθρου 51 της Συνθήκης της Ρώμης;»

Η απόφαση περί παραπομπής πρωτοκολλήθηκε στη γραμματεία του Δικαστηρίου στις 25 Οκτωβρίου 1983.

Σύμφωνα με το άρθρο 20 του Πρωτοκόλλου περί του Οργανισμού του Δικαστηρίου ΕΟΚ, κατέθεσαν γραπτές παρατηρήσεις το Caisse, αναιρεσείον, εκπροσωπούμενο και επικουρούμενο από τον Antoine De Bruyn, δικηγόρο στο Cour de cassation του Βελγίου και από τον Michel Mahieu, δικηγόρο Βρυξελλών, ο Salvatore Patteri, αναιρεσίβλητος, εκπροσωπούμενος από τον D. Rossini, συνδικαλιστικό εκπρόσωπο, η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον J. Griesmar, μέλος της νομικής της υπηρεσίας, επικουρούμενο από τον F. Herbert, δικηγόρο Βρυξελλών, το Συμβούλιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενο από τον John Carbery, σύμβουλο στη νομική υπηρεσία της γενικής γραμματείας του Συμβουλίου στις Βρυξέλλες, η κυβέρνηση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, εκπροσωπούμενη από τους M. Seidel και E. Röder, και η κυβέρνηση της Ιταλικής Δημοκρατίας, εκπροσωπούμενη από τον P. G. Ferri, avvocato dello Stato.

Κατόπιν εκθέσεως του εισηγητή δικαστή και μετά από ακρόαση του γενικού εισαγγελέα, το Δικαστήριο αποφάσισε να προχωρήσει στην προφορική διαδικασία χωρίς προηγούμενη διεξαγωγή αποδείξεων.

Το Δικαστήριο αποφάσισε επίσης, κατ' εφαρμογή του άρθρου 95, παράγραφοι 1 και 2, του κανονισμού διαδικασίας, να αναθέσει την εκδίκαση της υπόθεσης στο πρώτο τμήμα του Δικαστηρίου.

II — Γραπτές παρατηρήσεις που κατατέθηκαν δυνάμει του άρθρου 20 του Πρωτοκόλλου περί του Οργανισμού του Δικαστηρίου της ΕΟΚ

Στο υπόμνημά του, το *Caisse* εκκινεί από τη σκέψη ότι παρά το γεγονός ότι τα δύο ερωτήματα έχουν τυπικά διαφορετικό αντικείμενο, το τεθέν πρόβλημα είναι εν τούτοις ενιαίο. Ερωτάται απλώς αν το άρθρο 51 της Συνθήκης ΕΟΚ έχει απονείμει στο Συμβούλιο την εξουσία να θεσπίζει κανονισμούς που να έχουν ως αποτέλεσμα να παρέχουν στους διακινούμενους εργαζόμενους άμεσα δικαιώματα, σε βάρος των αρχών κράτους μέλους, επί της καταβολής οικογενειακών επιδομάτων τα οποία δεν οφείλονται δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας του κράτους μέλους αυτού. Με το ερώτημα διατυπωμένο κατά την πλέον συνοπτική μορφή, ερωτάται επομένως στην πραγματικότητα ποια είναι η έκταση των εξουσιών που έχουν ανατεθεί στο Συμβούλιο με το άρθρο 51 της Συνθήκης ΕΟΚ.

Το πρώτο μέρος του υπομνήματος του Caisse περιέχει λεπτομερή εξήγηση επί του πράγματι νέου χαρακτήρα των στοιχείων που επικαλείται το Caisse, το οποίο ακολουθεί επιφυλακτικά, ως προς το σημείο αυτό, το Cour de cassation του Βελγίου, για να ζητήσει από το Δικαστήριο να επανεξετάσει ένα προδικαστικό ερώτημα που του έχει ήδη υποβληθεί στο παρελθόν και να τροποποιήσει τη νομολογία του. Ο νέος και καθοριστικός χαρακτήρας των στοιχείων που προτείνονται στην υπό κρίση υπόθεση πρέπει να εκτιμηθεί, κατά το Caisse, ενόψει των αποφάσεων που έχει στο παρελθόν εκδώσει το Δικαστήριο επί του εξεταζομένου θέματος. Όσον αφορά την απόφαση *Laterza*, στην οποία ρητά αναφέρεται η απόφαση της 25ης Σεπτεμβρίου 1981 του Cour du travail του Mons, το Caisse υποστηρίζει ότι είναι η μόνη απόφαση που έχει αποφανθεί επί της ερμηνείας του άρθρου 77, παράγραφος 2, στοιχείο 6, ι), του κανονισμού 1408/71, αλλά ότι περιορίζεται στην ερμηνεία της επίμαχης διάταξης αναφορικά, αφενός, με τους αντικειμενικούς σκοπούς της Συνθήκης ΕΟΚ και, αφετέρου, με τις αιτιολογικές σκέψεις του ίδιου του κανονισμού και ιδιαίτερα την έβδομη και όγδοη αιτιολογική σκέψη. Το Caisse παρατηρεί ότι η απόφαση *δεν* θίγει το πρόβλημα των ορίων των εξουσιών που έχουν απονεμηθεί στο Συμβούλιο με το άρθρο 51 της Συνθήκης ΕΟΚ και της ενδεχόμενης ακυ-

ρότητας της επίμαχης διάταξης, στην περίπτωση κατά την οποία η διάταξη αυτή, κατά μια δεδομένη ερμηνεία, παραβίαζε τα όρια αυτά. Περαιτέρω το Caisse εξετάζει τη νομολογία που αφορά τον κανονισμό 3/58, ο οποίος τροποποιήθηκε από τον κανονισμό 1/64, αναγνωρίζοντας όμως ότι κάθε αναφορά στις διάφορες λύσεις που έχουν καθιερωθεί υπό το κράτος των κειμένων αυτών πρέπει να γίνεται με σύνεση. Η εξέταση των αποφάσεων Di Bella της 17ης Ιουνίου 1970, υπόθεση 3/70, Recueil 1970, σ. 415, Triches της 13ης Ιουλίου 1976, υπόθεση 19/76, Recueil 1976, σ. 1243 και Saieva της 13ης Οκτωβρίου 1976, υπόθεση 32/76, Recueil 1976, σ. 1523, δεν οδηγεί σε ασφαλή απάντηση του ερωτήματος που ανέκυψε στην υπό κρίση υπόθεση. Τέλος, το Caisse προβαίνει σε επισκόπηση της νομολογίας που αφορά την εφαρμογή του κανονισμού 1408/71, δηλαδή πρώτον της απόφασης Rossi, της 6ης Μαΐου 1979, υπόθεση 100/778, Recueil 1979, σ. 831 και εν συνεχεία των αποφάσεων Walsh, της 22ας Μαΐου 1980, υπόθεση 143/79, Recueil 1980, σ. 1639, Gravina, της 9ης Ιουλίου 1980, υπόθεση 807/79, Recueil 1980, σ. 2205 και Jerzak, της 12ης Σεπτεμβρίου 1983, η οποία δεν έχει ακόμα δημοσιευτεί, και καταλήγει ότι ούτε η νομολογία αυτή δίδει ασφαλή απάντηση στο ερώτημα περί της εκτάσεως εξουσιών που έχουν απονεμηθεί στο Συμβούλιο με το άρθρο 51 της Συνθήκης ΕΟΚ. Κατά την άποψη του Caisse, δεν χωρούσε επομένως αμφιβολία ότι είχαν εμφανιστεί νέα στοιχεία ικανά να δικαιολογήσουν νέα εξέταση της ερμηνείας του άρθρου 77, παράγραφος 2, στοιχείο 6, i), του κανονισμού 1408/71.

Ως προς την ουσία του ερωτήματος, περί της εκτάσεως των εξουσιών που έχουν κατανεμηθεί στο Συμβούλιο με το άρθρο 51 της Συνθήκης ΕΟΚ, το Caisse εκκινεί από την αρχή ότι η διάταξη αυτή αποβλέπει ουσιαστικά στο να παράσχει στο Συμβούλιο εξουσία για την εγκαθίδρυση «ενός συστήματος που να εξασφαλίζει στους διακινούμενους εργαζομένους και στους εξ αυτών έλκοντες δικαιώματα» «το συνυπολογισμό όλων των περιόδων που λαμβάνονται υπόψη από τις διάφορες εθνικές νομοθεσίες, για την κτήση και τη διατήρηση του δικαιώματος προς λήψη παροχής ...» (άρθρο 51 α) και «την καταβολή των παροχών στα πρόσωπα που κατοικούν στις επικράτειες των κρατών μελών» (άρθρο 51 6). Πέραν τούτου, το θεσπιζόμενο, 6άσει του άρθρου 51 της Συνθήκης ΕΟΚ, σύστημα αφήνεται στη διάκριση του Συμβουλίου, με μόνη την επιφύλαξη ότι το Συμβούλιο δεν μπορεί να αντικαταστήσει τα εθνικά συστήματα με ενιαίο σύστημα και οφείλει (και, κατά συνέπεια, ασφαλώς μπορεί) να καθιερώσει αποκλίσεις από τις εθνικές νομοθεσίες σε δύο συγκεκριμένα σημεία, δηλαδή: α) τον υπολογισμό των περιόδων αναφοράς, 6) την πραγματική καταβολή των παροχών στο έδαφος όλων των κρατών μελών. Κατά την άποψη του Caisse, κάθε κανονισμός που δεν σέβεται τις απαντήσεις αυτές πρέπει να θεωρείται ανίσχυρος.

Το Caisse πρότεινε επομένως να τεθούν τα εξής δύο ερωτήματα:

«1) Το άρθρο 51 της Συνθήκης ΕΟΚ *επιβάλλει* στο Συμβούλιο να θεσπίσει κανονιστική ρύθμιση που να έχει ως αποτέλεσμα τη διατήρηση, υπέρ των δικαιούχων που δεν κατοικούν στο έδαφος κράτους μέλους, του δικαιώματος επί των παροχών που οφείλονται κατ' εφαρμογή της νομοθεσίας του κράτους αυτού, ακόμα και αν αυτή η νομοθεσία απαιτεί, ως όρο της καταβολής, την κατοικία στο έδαφος του κράτους αυτού, ακόμα και αν η νομοθεσία του κράτους κατοικίας παρέχει επίσης δικαίωμα επί των ιδίων παροχών;

2) Το άρθρο 51 της Συνθήκης ΕΟΚ *επιτρέπει* στο Συμβούλιο να θεσπίσει παρόμοια κανονιστική ρύθμιση;»

Όσον αφορά *το πρώτο* από τα ερωτήματα αυτά, το Caisse σημειώνει ότι το Δικαστήριο έχει αναφέρει ότι, μεταξύ των αντικειμενικών σκοπών που επιδιώκουν τα άρθρα 48 μέχρι 51 της Συνθήκης ΕΟΚ, πρέπει να μνημονευτεί ο (αρνητικός) σκοπός που αποβλέπει στο να μη στερηθούν οι διακινούμενοι εργαζόμενοι ή οι εξ αυτών έλκοντες δικαιώματα της υπαγωγής τους στις ευεργετικές ρυθμίσεις τμήματος της νομοθεσίας κράτους μέλους. Η σκέψη αυτή οδήγησε το Δικαστήριο να αποφασίσει ότι ένας αντισωρευτικός κανόνας δεν πρέπει να εφαρμόζεται παρά μόνο μερικώς, όταν το επίδομα, του οποίου η καταβολή έχει ανασταλεί σε ένα κράτος μέλος είναι υψηλότερο από το επίδομα που καταβάλλεται σε άλλο κράτος μέλος. Επ' αυτού του συγκεκριμένου σημείου το Caisse ζητεί από το Δικαστήριο να αναθεωρήσει την άποψή του, με την αιτιολογία ότι όταν ένα κείμενο περιέχει διατάξεις περί αρμοδιότητας, και απαριθμεί αυτό το ίδιο τους αντικειμενικούς σκοπούς που επιβάλλονται στη νομοθετική αρχή την οποία αφορά (στην προκειμένη περίπτωση το Συμβούλιο), μόνον αυτοί οι αντικειμενικοί σκοποί, όπως είναι εκπεφρασμένοι, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για την ερμηνεία του κειμένου αυτού. Έπεται ότι μόνοι αντικειμενικοί σκοποί που έχουν *επιβληθεί* στο Συμβούλιο είναι οι δύο σκοποί τους οποίους επισημαίνει το άρθρο 51 α και 51 6 της Συνθήκης ΕΟΚ. Όσον αφορά ειδικότερα το άρθρο 51 6, που διέπει το θέμα, ο μόνος αντικειμενικός σκοπός τον οποίο *επιβάλλει* στο Συμβούλιο είναι να οργανώσει ένα σύστημα που να διατηρεί, υπέρ των διακινούμενων εργαζομένων και των εξ αυτών ελκόντων δικαιώματα, το δικαίωμα επί της καταβολής των παροχών που οφείλονται δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας, παρά το γεγονός ότι οι δικαιούχοι κατοικούν στο έδαφος άλλου κράτους.

Το Caisse συνεχίζει το συλλογισμό του διασαφηνίζοντας τις διαφορές μεταξύ της περίπτωσης που προβλέπεται στο άρθρο 77, παράγραφος 2, στοιχείο α) του κανονισμού 1408/71 και εκείνης που προβλέπεται στο άρθρο 77, παράγραφος 2, στοιχείο 6) του εν λόγω κανονισμού. Όσον αφορά την πρώτη από τις διατάξεις αυτές, την οποία δεν επικρίνει το Caisse, αυτή αποτελεί τη λογική συνέχεια που έδωσε το Συμβούλιο στο *καθήκον* του να προβλέψει ότι, όταν το δικαίωμα επί της παροχής υφίσταται βάσει της νομοθεσίας ενός μόνο κράτους, δεν μπορεί να θιγεί (με κατάργηση ή αναστολή) λόγω του γεγονότος και μόνο ότι ο δικαιούχος μεταφέρει την κατοικία του στο έδαφος άλλου κράτους μέλους, και αυτό έστω και αν η νομοθεσία του κράτους προέλευσης απαιτεί, ως όρο για την ύπαρξη του δικαιώματος ή για την πραγματική καταβολή των παροχών, την κατοικία στο δικό του έδαφος. Όσον αφορά τη δεύτερη από τις διατάξεις αυτές, το Caisse υποστηρίζει εν τούτοις ότι αν είναι αληθές ότι οι *γενικοί* αντικειμενικοί σκοποί των άρθρων 48 μέχρι 51 της Συνθήκης ΕΟΚ περιλαμβάνουν ασφαλώς τη μέριμνα της διατήρησης, *ως προς την αρχή τους,* των δικαιωμάτων των διακινουμένων εργαζομένων, ανεξάρτητα από τις μετακινήσεις τους μέσα στην Κοινότητα, είναι εξίσου αληθές ότι το άρθρο 51 6, καθόρισε με σαφή τρόπο τον αντικειμενικό σκοπό που επιβάλλεται στο Συμβούλιο ως προς το θέμα αυτό. Ο αντικειμενικός αυτός σκοπός συνίσταται αποκλειστικά στην εξασφάλιση της πραγματικής καταβολής των δικαιωμάτων όταν αυτά οφείλονται από μία δεδομένη εθνική νομοθεσία, και θα είχαν απωλεστεί, ως προς την αρχή τους, σε περίπτωση μετακίνησης εντός της Κοινότητας. Το άρθρο 51 6 δεν απαγορεύει καθόλου στο Συμβούλιο, όταν δύο νομοθεσίες έχουν εφαρμογή και πρέπει να επιλέξει μεταξύ αυτών για να αποφευχθεί η σώρευση των παροχών, να προβεί σε σαφή και ανεπιφύλακτη επιλογή. Η απάντηση στο πρώτο ερώτημα που διατύπωσε το Caisse είναι επομένως σαφώς αρνητική, καθώς στην πραγματικότητα το άρθρο 51 6 της Συνθήκης ΕΟΚ δεν επιβάλλει καθόλου στο Συμβούλιο να προβεί σε επιλογή συνδυάζοντας δύο νομοθεσίες, κατά τρόπον ώστε να διατηρεί για τους εργαζόμενους το

πλεονέκτημα της πλέον ευνοϊκής νομοθεσίας. Με το να προβλέψει την πραγματική καταβολή των παροχών που οφείλονται από το κράτος κατοικίας — πράγμα στο οποίο περιορίστηκε το Συμβούλιο κατά την ερμηνεία που δίνει το Caisse στο άρθρο 77, παράγραφος 2, στοιχείο 6), i), του κανονισμού 1408/71 — το Συμβούλιο δεν έχει συνεπώς εκτιμήσει κακώς τους συγκεκριμένους αντικειμενικούς σκοπούς που του επιβάλλει το άρθρο 51 6 της Συνθήκης ΕΟΚ.

Σχετικά με το *δεύτερο* από τα ερωτήματα που διατύπωσε το Caisse, αυτό αρχίζει εκφράζοντας τις αμφιβολίες του επί της απόψεως κατά την οποία το Συμβούλιο — το οποίο έχει ρητά εξουσιοδοτηθεί να απορρίπτει τον όρο της κατοικίας όταν η πλήρωση του όρου αυτού έχει ως αποτέλεσμα την κατάργηση του δικαιώματος επί των κοινωνικών παροχών που οφείλονται σε κράτος μέλος και, ελλείψει οιουδήποτε δικαιώματος σε άλλο κράτος, την ολοσχερή κατάργηση του δικαιώματος επί των κοινωνικών παροχών — διαθέτει περιθώριο εκτίμησης επαρκές για να αποφασίζει, σε περίπτωση συντρέχουσας εφαρμογής περισσοτέρων της μιας εθνικών νομοθεσιών, ότι η αντισωρευτική διάταξη δεν θα ισχύσει παρά μόνο μερικώς και θα διατηρήσει το δικαίωμα επί της «διαφοράς» περί της οποίας πρόκειται εδώ. Το Caisse θεωρεί πράγματι ότι ο μηχανισμός που επιβάλλει το άρθρο 51 της Συνθήκης ΕΟΚ είναι ουσιαστικά, όπως το έχει ήδη υπογραμμίσει το Δικαστήριο, μηχανισμός καθορισμού της εφαρμοστέας εθνικής νομοθεσίας, κατά κάποιο τρόπο μηχανισμός ιδιωτικού διεθνούς δικαίου νοούμενος εντός της κοινοτικής εννόμου τάξεως. Έπεται ότι όταν μία εθνική νομοθεσία έχει κηρυχθεί εφαρμοστέα από τον «κανόνα παραπομπής», ο οποίος περιέχεται στον κοινοτικό κανονισμό που θεσπίστηκε σε εκτέλεση του άρθρου 51 της Συνθήκης ΕΟΚ, πρέπει να εφαρμόζεται η νομοθεσία αυτή όπως έχει, με το σύνολο των όρων εφαρμογής που προβλέπει, συμπεριλαμβανόμενου και του όρου της κατοικίας. Από την άποψη αυτή, δεν επιτρέπεται στο Συμβούλιο να παρεκκλίνει από τον όρο της κατοικίας που προβλέπεται από τον εθνικό νόμο, παρά μόνο στη μοναδική περίπτωση που προβλέπει ρητά το άρθρο 51 της Συνθήκης ΕΟΚ (εξασφάλιση της πραγματικής καταβολής των παροχών που θα είχαν απωλεστεί λόγω μετακινήσεως εντός της Κοινότητας) και όχι σε άλλες περιπτώσεις (συντρέχουσα εφαρμογή νομοθεσιών που προβλέπουν παροχές διαφορετικού ύψους). Το Caisse θεωρεί, καταλήγοντας, ότι η διάταξη του άρθρου 77, παράγραφος 2, στοιχείο 6, i), του κανονισμού 1408/71, στην παρούσα διατύπωσή της, δεν έχει ως αντικείμενο την καθιέρωση της διατήρησης των δικαιωμάτων που έχουν γεννηθεί στο κράτος καταγωγής για το τμήμα των παροχών που υπερβαίνει τις παροχές που οφείλονται στο κράτος κατοικίας, όταν η εθνική νομοθεσία δεν το προβλέπει. Η διάταξη αυτή δεν πρέπει να ερμηνευτεί υπό αυτή την έννοια, που είναι αντίθετη προς τη γραμμική έννοια των όρων της, παρά μόνο αν θεωρηθεί ότι το άρθρο 516 της Συνθήκης ΕΟΚ επιβάλλει στο Συμβούλιο την υποχρέωση να εξασφαλίσει αυτόν τον αντικειμενικό σκοπό, και αν θεωρηθεί επομένως ότι πρέπει να δοθεί αυτή η ερμηνεία στη διάταξη αυτή για να διατηρηθεί το κύρος της εν όψει του άρθρου 51 6 της Συνθήκης ΕΟΚ. Κατά το Caisse, το εν λόγω άρθρο της Συνθήκης ΕΟΚ δεν περιέχει παρόμοια υποχρέωση.

Ως προς την ερμηνεία που πρέπει να δοθεί στο άρθρο 77, παράγραφος 2, στοιχείο 6, i), του κανονισμού 1408/71, το Caisse θεωρεί ότι το άρθρο αυτό πρέπει να ερμηνευτεί κατά τη φυσιολογική έννοια των όρων του, και επομένως υπό την έννοια ότι, όταν το δικαίωμα επί των παροχών που αφορά το άρθρο 77, παράγραφος 1, παρέχεται δυνάμει των νομοθεσιών περισσότερων του ενός κρατών μελών, οι παροχές αυτές χορηγούνται σύμφωνα με τη νομοθεσία του κράτους εκείνου στο έδαφος του οποίου κατοικεί ο δικαιούχος, και μόνο σύμφωνα με αυτή, χωρίς να υφίσταται επιπλέον, αν το κείμενο δεν το καθιερώνει, δικαίωμα επί της διαφοράς μεταξύ της παροχής που καταβάλλεται έτσι και της παροχής, καθ' υπόθεση υψηλότερης, που θα οφειλόταν δυνάμει της νομοθεσίας άλλου κράτους μέλους.

Δεν πρέπει επομένως να ερμηνευτεί το άρθρο 77, παράγραφος 2, στοιχείο 6), i), του κανονισμού 1408/71, υπό την έννοια ότι έχει, παρά τη ρητή διατύπωσή του, ως αποτέλεσμα τη διατήρηση της μερικής εφαρμογής της νομοθεσίας κράτους άλλου από το κράτος κατοικίας, παρά μόνο στην περίπτωση κατά την οποία θα διαπιστωνόταν ότι το άρθρο 51 6 της Συνθήκης ΕΟΚ επιβάλλει παρόμοια λύση, πράγμα το οποίο, κατά το Caisse, προφανώς δεν συμβαίνει εν προκειμένω.

Ως προς το κύρος του άρθρου 77, παράγραφος 2, στοιχείο 6, i), του κανονισμού 1408/71, το Caisse είναι της γνώμης ότι, αν γίνει δεκτή η άποψη ότι το άρθρο 51 6 της Συνθήκης ΕΟΚ δεν επιτρέπει στο Συμβούλιο παρά να θεσπίσει ένα σύστημα που να εγγυάται την πραγματική καταβολή των παροχών, πρέπει να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι, όταν το δικαίωμα επί των παροχών αναγνωρίζεται δυνάμει περισσοτέρων εθνικών νομοθεσιών, το Συμβούλιο δεν έχει άλλη εξουσία από το να καθορίσει, με αντισωρευτική διάταξη, την εθνική νομοθεσία η οποία, μόνη, θα έχει εφαρμογή. Πρέπει επίσης να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι το Συμβούλιο δεν μπορεί να ορίσει ότι μία εθνική νομοθεσία εφαρμόζεται ακόμα και αν δεν πληρούται ο όρος της κατοικίας που επιβάλλει η εθνική νομοθεσία, παρά μόνο στην περίπτωση κατά την οποία, αν δεν εφαρμοστεί η εθνική αυτή νομοθεσία, ο δικαιούχος θα στερηθεί οποιασδήποτε παροχής. Η αντίθετη ερμηνεία, παρά το γεγονός ότι έχει γίνει δεκτή από το Δικαστήριο στο παρελθόν, έχει, κατά το Caisse, ως αποτέλεσμα να καθιστά το άρθρο 77, παράγραφος 2, στοιχείο 6, i), του κανονισμού 1408/71 ανίσχυρο ενόψει του άρθρου 51 6 της Συνθήκης ΕΟΚ.

Ως συμπέρασμα της επιχειρηματολογίας του, το Caisse προτείνει να δοθούν οι εξής απαντήσεις στα ερωτήματα που υπέβαλε το Cour de cassation του Βελγίου:

Πρώτο ερώτημα

«Το άρθρο 51 6 της Συνθήκης έχει την έννοια ότι επιβάλλει αποκλειστικά στο Συμβούλιο των υπουργών να θεσπίσει ένα σύστημα που να εγγυάται την πραγματική καταβολή των παροχών στα πρόσωπα που κατοικούν στο έδαφος των κρατών μελών και να αποκλείσει, ενόψει του μόνου αντικειμενικού σκοπού, την εφαρμογή των νομοθεσιών των κρατών μελών που έχουν ως αποτέλεσμα να στερούν το ευεργέτημα των παροχών αυτών από τα πρόσωπα που κατοικούν στο έδαφος άλλου κράτους μέλους· από αυτό προκύπτει ότι το άρθρο 77, παράγραφος 2, στοιχείο 6, i), του κανονισμού 1408/71 έχει την έννοια ότι, όταν ένας εργαζόμενος δικαιούται συντάξεων ή παροχών κατά τις νομοθεσίες περισσοτέρων κρατών μελών, οι παροχές χορηγούνται, οποιοδήποτε από τα κράτη αυτά και αν είναι το κράτος στο έδαφος του οποίου κατοικεί ο δικαιούχος της συντάξεως ή της παροχής, σύμφωνα με τη νομοθεσία του κράτους εκείνου στο έδαφος του οποίου κατοικεί, αν το δικαίωμα επί της μιας από τις παροχές παρέχεται δυνάμει της νομοθεσίας του κράτους αυτού, και αποκλείεται κάθε παροχή ή τμήμα παροχής που οφείλεται δυνάμει της νομοθεσίας άλλου κράτους.»

Δεύτερο ερώτημα

«Το άρθρο 51 6 της Συνθήκης έχει την έννοια ότι δεν επιτρέπει στο Συμβούλιο των υπουργών να θεσπίσει ένα σύστημα, κατά το οποίο το δικαίωμα επί οικογενειακών παροχών, σε βάρος του κράτους στο έδαφος του οποίου κατοικεί ο δικαιούχος σύνταξης αναπηρίας, δεν εξαλείφει το προγενέστερο δικαίωμα σε βάρος άλλου κράτους μέλους επί υψηλοτέρων παροχών και τουλάχιστον επί συμπληρωματικού ποσού ίσου προς τη διαφορά μεταξύ των δύο ποσών, προκαλώντας τη γένεση, υπέρ του δικαιούχου, δικαιώματος το οποίο καμία εθνική νομοθεσία δεν έχει θεσπίσει. Από αυτό προκύπτει ότι, αν το άρθρο 77, παράγραφος 2, στοιχείο 6), i), του κανονισμού 1408/71 έπρεπε να ερμηνευτεί υπό την έννοια ότι θεσπίζει ένα τέτοιο σύστημα, το άρθρο αυτό θα ήταν ανίσχυρο ενόψει του άρθρου 51 6 της Συνθήκης.»

Στις παρατηρήσεις που κατέθεσε στο Δικαστήριο, ο Salvatore *Patteri* υποστηρίζει

ότι η μεταφορά της κατοικίας του στην Ιταλία δεν επέφερε εξάλειψη του δικαιώματος επί των οικογενειακών παροχών, το οποίο είχε προηγουμένως αποκτήσει στο Βέλγιο και ότι πρέπει να λάβει, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, τη διαφορά μεταξύ των παροχών του βελγικού συστήματος και των παροχών του ιταλικού συστήματος. Κατά τη γνώμη του, το άρθρο 77 του κανονισμού 1408/71 ρυθμίζει τη χορήγηση οικογενειακών παροχών ως ακολούθως:

α) όταν ο διακινούμενος εργαζόμενος δικαιούται συντάξεως ή παροχής σε βάρος ενός μόνο κράτους μέλους, οι οικογενειακές παροχές του χορηγούνται σύμφωνα με τη νομοθεσία του κράτους αυτού (παράγραφος 2, στοιχείο α).

β) όταν ο διακινούμενος εργαζόμενος δικαιούται συντάξεων ή παροχής σε βάρος περισσοτέρων κρατών μελών, οι οικογενειακές παροχές του χορηγούνται, κατά σειρά προτεραιότητας, σύμφωνα με τη νομοθεσία του κράτους όπου κατοικεί (παράγραφος 2, στοιχείο β, i)) και, επικουρικά, σύμφωνα με τη νομοθεσία του κράτους όπου πραγματοποίησε τη μεγαλύτερη ασφαλιστική του περίοδο (παράγραφος 2, στοιχείο β, i)).

Για τον προσδιορισμό της εφαρμοστέας νομοθεσίας και, κατά συνέπεια, του φορέα που πρέπει να επιφορτιστεί με την καταβολή των παροχών, πρέπει να ληφθεί υπόψη η κατάσταση του κοινωνικά ασφαλισμένου κατά το χρόνο που επισυμβαίνει το γεγονός το οποίο γεννά το δικαίωμα επί των παροχών (θέση υπό καθεστώς συντάξεως αναπηρίας). Η αλλαγή κατοικίας απλώς γεννά σύγκρουση νόμων που πρέπει να ρυθμιστεί σύμφωνα με τη σχετική νομολογία του Δικαστηρίου (αποφάσεις Laterza 733/79, Gravina 807/79 και D'Amario 302/82), της οποίας οι κανόνες εφαρμογής έχουν έκτοτε τεθεί με την Απόφαση 122 της 20ής Απριλίου 1983 της Διοικητικής Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων για την κοινωνική ασφάλιση των διακινούμενων εργαζομένων (ΕΕ C 295 της 2. 11. 1983).

Εξάλλου, ο Patteri παρατηρεί ότι το άρθρο 90, παράγραφος 1, του κανονισμού 574/72 ορίζει ότι για να τύχει των παροχών δυνάμει του άρθρου 77 ή του άρθρου 78 του κανονισμού 1408/71, ο αιτών υποχρεούται να απευθύνει αίτηση στο φορέα του τόπου της κατοικίας του, κατά τους κανόνες που προβλέπονται από τη νομοθεσία που εφαρμόζει ο φορέας αυτός. Είναι προφανές ότι ο τύπος αυτός πρέπει να πληρωθεί κατά το χρόνο προσδιορισμού του δικαιώματος. Επιπλέον, το άρθρο 92 του κανονισμού 574/22 επιβάλλει στο πρόσωπο, στο οποίο καταβάλλονται παροχές δυνάμει του άρθρου 77 ή του άρθρου 78 του κανονισμού 1408/71, να γνωστοποιεί μεταξύ άλλων, στο φορέα που οφείλει τις παροχές αυτές, κάθε μεταφορά κατοικίας η οποία προκαλεί απώλεια του ήδη αποκτηθέντος δικαιώματος επί των παροχών. Κατά τον Patteri, πρέπει τέλος να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι το πρόβλημα της σώρευσης των οικογενειακών παροχών του βελγικού συστήματος με παροχές ιδίας φύσεως που οφείλονται δυνάμει άλλων νομοθεσιών ή κανονιστικών ρυθμίσεων, ρυθμίζεται, στο βελγικό δίκαιο, από το άρθρο 60 των κωδικοποιημένων νόμων περί οικογενειακών επιδομάτων, όπως τροποποιήθηκε από το βασιλικό διάταγμα της 15ης Ιουλίου 1982, το οποίο δημοσιεύτηκε στο *Moniteur belge* της 20ής Ιουλίου 1982, σ. 8393.

Ως προς τον ισχυρισμό του Caisse ότι η βελγική νομοθεσία δεν παρέχει κανένα δικαίωμα επί οικογενειακών επιδομάτων υπέρ τέκνων που ανατρέφονται εκτός του εθνικού εδάφους (άρθρο 51, τελικό εδάφιο των κωδικοποιημένων νόμων της 19. 12. 1939), ο Patteri υποστηρίζει ότι το άρθρο 51 6 της Συνθήκης ΕΟΚ στερεί οιουδήποτε αποτελέσματος μια τέτοια ρήτρα εδαφικότητας. Αναφερόμενος στην απόφαση που εξέδωσε το Δικαστήριο στις 20 Οκτωβρίου 1977, στην υπόθεση 32/77, *Giuliani*, υπεν-

θυμίζει ότι το άρθρο 51 της Συνθήκης ΕΟΚ τάσσει δύο διαφορετικούς αντικειμενικούς σκοπούς. Η παράγραφος 6 του άρθρου αυτού εξασφαλίζει, ανεξάρτητα από τους κανόνες συνυπολογισμού των περιόδων και κατ' αναλογία κατανομής, την καταβολή των παροχών κοινωνικής ασφάλισης στα εδάφη όλων των κρατών μελών. Η ρήτρα της κατοικίας, επομένως, που προβλέπεται στο άρθρο 51, τελευταίο εδάφιο, των βελγικών κωδικοποιημένων νόμων περί οικογενειακών επιδομάτων, αίρεται σιωπηρά από το άρθρο 51 6 της Συνθήκης ΕΟΚ και ρητά από το άρθρο 10 του κανονισμού 1408/71, διότι η χορήγηση του επαυξημένου λόγω αναπηρίας ποσού των οικογενειακών επιδομάτων, που προβλέπεται από τη βελγική νομοθεσία, εξαρτάται από την αναγνώριση του δικαιώματος συντάξεως (άρθρο 56, παράγραφος 2, 1, 6, των κωδικοποιημένων νόμων). Έπεται ότι ο διακινούμενος εργαζόμενος μπορεί να εξαγάγει ελεύθερα στο έδαφος οποιουδήποτε άλλου κράτους μέλους τη σύνταξη που δικαιούται καθώς και τις συναφείς παροχές. Καταλήγοντας, ο Patteri θεωρεί ότι το Caisse βασίμως μπορεί να εφαρμόσει το προαναφερθέν άρθρο 60 των βελγικών κωδικοποιημένων νόμων και να αφαιρέσει από το ποσό των οικογενειακών παροχών του βελγικού συστήματος το ποσό των οικογενειακών παροχών του ιταλικού συστήματος. Προτείνει, συνεπώς, στο Δικαστήριο να επικυρώσει τη νομολογία που καθιερώθηκε με τις αποφάσεις *Laterza*, 733/79, *Gravina*, 807/79, και *D'Amario*, 320/82, προσθέτοντας ότι το άρθρο 77 του κανονισμού 1408/71, ερμηνευόμενο κατ' αυτόν τον τρόπο, δεν αντιβαίνει στο άρθρο 51 της Συνθήκης ΕΟΚ.

Το *Συμβούλιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων* κατέθεσε παρατηρήσεις για να υπερασπίσει το κύρος του άρθρου 77, παράγραφος 2, στοιχείο 6, i), του κανονισμού 1408/71 που έχει θεσπίσει. Αναφερόμενο στα μέτρα που εξαγέλλονται στο άρθρο 3 της Συνθήκης ΕΟΚ και στους αντικειμενικούς σκοπούς των άρθρων 48 μέχρι 51 της ίδιας Συνθήκης, το Συμβούλιο θεωρεί ότι οι όροι του άρθρου 51, όπως και η θέση που κατέχει στο κεφάλαιο που πραγματεύεται περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων, η οποία είναι μία από τις θεμελιώδεις αρχές της Κοινότητας, δείχνουν εμφανώς ότι η θέσπιση μέτρων στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης εξαρτάται από την ανάγκη επίτευξης της ελεύθερης κυκλοφορίας. Το Συμβούλιο παραδέχεται ότι εκτός από τα μέτρα που είναι αναγκαία για να εξασφαλίσουν τον συνυπολογισμό όλων των περιόδων που είναι δυνατό να ληφθούν υπόψη από τις διάφορες εθνικές νομοθεσίες και για να επιτρέψουν στο διακινούμενο εργαζόμενο να εισπράξει τις παροχές, όποιος και αν είναι ο τόπος κατοικίας του στα εδάφη των κρατών μελών, καμία άλλη διευκρίνιση δεν παρέχεται, στο άρθρο 51, ως προς τον τρόπο με τον οποίο το Συμβούλιο θα επιτύχει το γενικό αντικειμενικό σκοπό που καθορίζεται από το άρθρο αυτό. Υπενθυμίζοντας ότι το άρθρο 51 της Συνθήκης ΕΟΚ αφορά τη λήψη των αναγκαίων μέτρων «για την εγκαθίδρυση της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων» και στηριζόμενο στην ερμηνεία που έδωσε στη διάταξη αυτή το Δικαστήριο στην προαναφερθείσα απόφασή του *Laterza*, το Συμβούλιο έχει τη γνώμη ότι το άρθρο 51 όχι μόνο του επέτρεπε, αλλά το υποχρέωνε να θεσπίσει διατάξεις που θα προστάτευαν σε κάθε περίπτωση τα κεκτημένα βάσει του εθνικού δικαίου δικαιώματα των διακινουμένων εργαζομένων. Το Συμβούλιο συμφωνεί με τις απόψεις τις οποίες εξέφρασε το Δικαστήριο στις αποφάσεις *Rossi* και *Laterza* που αναφέρθηκαν πιο πάνω και παρατηρεί ότι η Διοικητική Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων για την κοινωνική ασφάλιση των διακινούμενων εργαζομένων, στην απόφαση της υπ' αριθ. 122 της 20ής Απριλίου 1983, επικύρωσε την κατάσταση αυτή αποφασίζοντας ότι τα δικαιώματα των διακινούμενων εργαζομένων που βασίζονται στο εθνικό δίκαιο δεν μπορούν να περισταλούν (ΕΕ C 295 της 2. 11. 1983).

Υπό τύπο προτάσεως, το Συμβούλιο ζητεί από το Δικαστήριο να αποφανθεί, στην προκειμένη περίπτωση, ότι το άρθρο 77, παράγραφος 2, στοιχείο 6, i), του κανονισμού 1408/71, είναι έγκυρο στο μέτρο που παραχωρεί στους εργαζόμενους δικαιώματα άλλα από εκείνα που απορρέουν αποκλειστικά από το εθνικό δίκαιο, και να επαναβεβαιώσει την απόφασή του, που ήδη έχει εκδώσει στην υπόθεση 733/79, *Laterza.*

Το υπόμνημα που κατέθεσε η *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων* εστιάζεται, πρώτον, στην ερμηνεία που πρέπει να δοθεί στο άρθρο 51 της Συνθήκης ΕΟΚ, καθόσον φαίνεται πράγματι ότι το πρόβλημα του κύρους, που αποτελεί το αντικείμενο του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος που υποβλήθηκε στο Δικαστήριο, δεν τίθεται παρά στο μέτρο κατά το οποίο το άρθρο 51 της Συνθήκης ΕΟΚ έχει το πλέον περιοριστικό περιεχόμενο που του αποδίδει το Caisse. Η Επιτροπή δεν μπορεί εν τούτοις να συμφωνήσει με την ερμηνεία που δίνει το Caisse στο άρθρο αυτό. Βεβαιώνει σχετικά ότι στο περιεχόμενο του άρθρου 51 το Δικαστήριο έχει δώσει, με τις πρώτες ήδη αποφάσεις που εκδόθηκαν στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης, την έννοια ότι «η εγκαθίδρυση όσο το δυνατόν πληρέστερης ελευθερίας στην κυκλοφορία των εργαζομένων, η οποία εντάσσεται στις θεμελιώδεις αρχές της Κοινότητας, αποτελεί τον κύριο σκοπό του άρθρου 51 και ως εκ τούτου διέπει την ερμηνεία των κανονισμών που θεσπίζονται κατ' εφαρμογή του άρθρου αυτού», απόφαση *Unger* της 19ης Μαρτίου 1964, υπόθεση 75/63, *Recueil* 1964, σ. 346, 362, έννοια η οποία εκφράζεται σαφέστερα στην απόφαση *Nonnenmacher* της 9ης Ιουνίου 1964, υπόθεση 92/63, *Recueil* 1964, σ. 557, 573. Ακολουθώντας αυτή τη γραμμή, το Δικαστήριο διατύπωσε μία από τις βασικές αρχές ερμηνείας των κανονισμών κοινωνικής ασφάλισης υπό το φως των αντικειμενικών σκοπών του άρθρου 51, δηλαδή την αρχή της διατήρησης των κεκτημένων δικαιωμάτων: «ο σκοπός των άρθρων 48 μέχρι 51 της Συνθήκης δεν επιτυγχάνεται αλλά αγνοείται αν ο εργαζόμενος, για να κάνει χρήση της ελεύθερης κυκλοφορίας που του εξασφαλίζεται, είναι υποχρεωμένος να υποστεί απώλεια δικαιωμάτων τα οποία έχει ήδη αποκτήσει σε ένα από τα κράτη μέλη, χωρίς να τα αναπληροί με παροχές τουλάχιστον ισοδύναμες», (απόφαση *Van Der Veen* της 15. 7. 1964, υπόθεση 100/63, Recueil 1964, σ. 1105, 1124).

Έτσι, για την Επιτροπή, είναι σαφές ότι το άρθρο 51 δεν μπορεί να καταλήξει, όπως το υποστηρίζει το Caisse, να είναι διάταξη η οποία να περιορίζεται στο να προβλέπει τη θέσπιση, αφενός, ενός συστήματος συνυπολογισμού των περιόδων και, αφετέρου, ενός συστήματος εξαγωγής παροχών. Η Επιτροπή στηρίζεται σχετικά στις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Reischl, της 21ης Φεβρουαρίου 1979, στην υπόθεση 139/78, *Coccioli,* Recueil 1979, σ. 1003, οι οποίες καταδεικνύουν ότι το καθοριστικό στοιχείο στην ερμηνεία του άρθρου 51 είναι η αναφορά, στο πρώτο εδάφιο της διάταξης αυτής, στα «αναγκαία μέτρα (στον τομέα της κοινωνικής ασφαλίσεως) για την εγκαθίδρυση της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων». Η εξουσία του Συμβουλίου στην πραγματικότητα καθορίζεται και οροθετείται από την ανάγκη να εξασφαλιστεί, και στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης, πραγματική και αποτελεσματική ελεύθερη κυκλοφορία.

Η αναφορά που κάνει το Caisse στο τελευταίο εδάφιο του άρθρου 51, το οποίο αναφέρεται στα μέτρα που επιτρέπουν την εξασφάλιση της πραγματικής καταβολής των κοινωνικών παροχών στους διακινούμενους εργαζόμενους, δεν αφορά στην πραγματικότητα παρά μόνο ένα από τα *μέσα* που είναι δυνατό να χρησιμοποιηθούν, όπως συνάγεται, πάντοτε κατά την Επιτροπή, από το ίδιο το κείμενο του άρθρου 51 («... ιδίως ...»). Ο κανονισμός 1408/71, που θεσπίστηκε κατ' εφαρμογή του άρθρου 51, περιλαμβάνει συνεπώς, εκτός από τις διατάξεις που θεσπίζουν το συνυπολογισμό των περιόδων και την εξαγωγή των παροχών, που αναφέρονται στο άρθρο 51, και πολλές διατάξεις που αποβλέπουν στην εξασφάλιση της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων επεμβαίνοντας στην ίδια την ύπαρξη του δικαιώματος επί των

παροχών. Η Επιτροπή αναφέρει δύο παραδείγματα, το ένα στον τομέα των παροχών ανεργίας (απόφαση *Coccioli* της 20. 3. 1979, υπόθεση 139/78, Recueil 1979, σ. 991), και το άλλο στον τομέα των παροχών αναπηρίας (υπόθεση 181/83, *Weber*, παρατηρήσεις της Επιτροπής). Ο συνυπολογισμός των περιόδων (άρθρο 51 α) και η εξαγωγή των παροχών (άρθρο 51 6) δεν αποτελούν τους *αντικειμενικούς σκοπούς* του άρθρου 51 αλλά δύο *μέτρα* αναγκαία για την εξασφάλιση του αντικειμενικού σκοπού που είναι η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων. Συνεπώς, το Caisse συγχέει τους αντικειμενικούς σκοπούς με τα μέσα που επιτρέπουν την επίτευξη των αντικειμενικών αυτών σκοπών. Κατά τη γνώμη της Επιτροπής, το άρθρο 51 της Συνθήκης ΕΟΚ εξουσιοδοτεί το Συμβούλιο να λαμβάνει όλα τα αναγκαία μέσα για να εξασφαλίσει μια *πραγματική* ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων. Έπεται ότι ο εργαζόμενος δεν είναι δυνατό να θίγεται από την ίδια την άσκηση του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας που του εξασφαλίζεται. Αν το Δικαστήριο, σε ολόκληρη τη νομολογία στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης, επέμενε στο γεγονός ότι οι κανονισμοί που αφορούν την κοινωνική ασφάλιση των διακινούμενων εργαζομένων δεν έχουν οργανώσει κοινό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης αλλά έχουν αφήσει να ισχύουν διαφορετικά συστήματα που προβλέπουν διαφορετικές αξιώσεις έναντι διαφορετικών φορέων, αυτό έγινε, κατά την Επιτροπή, ακριβώς για να αποφευχθεί η γενικευμένη αντιμετώπιση της σταδιοδρομίας ως ενιαίου συνόλου η οποία θα επέφερε την απώλεια δικαιωμάτων που έχουν αποκτηθεί είτε δυνάμει του εσωτερικού δικαίου μόνο, είτε δυνάμει του εσωτερικού δικαίου συμπληρωμένου από το κοινοτικό δίκαιο. Στο σημείο αυτό γίνεται αναφορά στην απόφαση *Petroni*, της 21ης Οκτωβρίου 1975, υπόθεση 24/75, Recueil 1975, σ. 1149.

Ως προς την ερμηνεία που δόθηκε στο άρθρο 77, παράγραφος 2, στοιχείο 6, i), του κανονισμού 1408/71 με την απόφαση *Laterza*, η Επιτροπή θεωρεί ότι εντάσσεται στην έννοια του άρθρου 51 της Συνθήκης ΕΟΚ. Το Δικαστήριο επιβεβαιώνει πράγματι ότι και η ερμηνεία των άρθρων 77 μέχρι 79 του κανονισμού 1408/71 πρέπει επίσης να εμπνέεται από τα άρθρα 40 μέχρι 51 της Συνθήκης ΕΟΚ. Έτσι το Δικαστήριο υπενθυμίζει την αρχή των κεκτημένων δικαιωμάτων, κατά την οποία η κοινοτική κανονιστική ρύθμιση δεν είναι δυνατό, εκτός ρητής εξαιρέσεως σύμφωνης με τους αντικειμενικούς σκοπούς της Συνθήκης ΕΟΚ, να ερμηνεύεται κατά τρόπο που να στερεί το διακινούμενο εργαζόμενο ή τους εξ αυτού έλκοντες δικαιώματα από τις ευεργετικές ρυθμίσεις τμήματος της νομοθεσίας κράτους μέλους (απόφαση *Rossi* της 6. 3. 1979, υπόθεση 100/78, Recueil 1979, σ. 831, στην οποία αναφέρεται η απόφαση *Laterza* που μνημονεύεται πιο πάνω). Η Επιτροπή παρατηρεί ότι, στην υπόθεση *Rossi*, ο γενικός εισαγγελέας Capotorti έκρινε ότι το δικαίωμα επί συμπληρώματος οικογενειακών επιδομάτων έπρεπε να αναγνωριστεί *ανεξαρτήτως του εθνικού δικαίου* και ότι σύμφωνα με τις γενικές αρχές που αποτελούν το θεμέλιο του άρθρου 51 της Συνθήκης ΕΟΚ, η άμεση πηγή του δικαιώματος επί του συμπληρώματος είναι όντως η κοινοτική νομοθεσία (Recueil 1979, σ. 851). Το Δικαστήριο επιβεβαίωσε το βάσιμο της απόψεως αυτής, αναφερόμενο, στην απόφαση *Rossi*, στα άμεσα δικαιώματα που έχει ο ενδιαφερόμενος «δυνάμει του εσωτερικού δικαίου συμπληρωμένου, εν ανάγκη, από το κοινοτικό δίκαιο». Η Επιτροπή θεωρεί ότι ο χαρακτήρας και το έγκυρο του άρθρου 77 του κανονισμού, ως διατάξεις συγκρούσεως νόμων, δεν αντίκειται στο σεβασμό των γενικών αρχών τις οποίες έχει εξαγάγει από το άρθρο 51 της Συνθήκης η πλούσια νομολογία του Δικαστηρίου, όπως το κατέδειξε η γενική εισαγγελέας Rozès στις προτάσεις της στην υπόθεση 320/82, *D'Amario* (απόφαση της 24. 11. 1983, η οποία καθιερώνει για μία ακόμη φορά την αρχή της χορήγησης της πλέον ευνοϊκής παροχής).

Τέλος, η Επιτροπή υπογραμμίζει ότι είναι βέβαιο ότι ο Patteri διέθετε δικαίωμα επί των βελγικών οικογενειακών επιδομάτων πριν από τη μεταφορά της κατοικίας του και της κατοικίας της οικογένειάς του στην Ιταλία, στις 9 Αυγούστου 1979. Επομένως, είνα όντως η ίδια η άσκηση του δικαιώματος της ελεύθερης κυκλοφορίας που του προξενεί την απώλεια παροχής την οποία είχε αποκτήσει δυνάμει μόνο του εθνικού δικαίου. Κατά την Επιτροπή, αυτή είναι μία επιπλέον περίσταση που δικαιολογεί την ερμηνεία, στην περίπτωση αυτή, του άρθρου 77, παράγραφος 2, στοιχείο 6, i), σύμφωνα με τη νομολογία *Laterza*.

Καταλήγοντας, η Επιτροπή θεωρεί ότι είναι βέβαιο ότι, στο μέτρο που η διάταξη του άρθρου 51, εδάφιο 3, των κωδικοποιημένων νόμων περί οικογενειακών επιδομάτων εφαρμόζεται στους υπαγόμενους στις ρυθμίσεις του κανονισμού 1408/71, βρίσκεται σε σύγκρουση με τους αντικειμενικούς σκοπούς που επιδιώκουν τα άρθρα 48 μέχρι 51 της Συνθήκης ΕΟΚ. Η απευθείας εφαρμογή των διατάξεων της Συνθήκης ΕΟΚ και των κανονισμών εφαρμογής, οι οποίοι αίρουν τις ρήτρες της κατοικίας, δεν απαλλάσσει τα κράτη μέλη από την υποχρέωση που τους επιβάλλει η Συνθήκη να προσαρμόσουν την εθνική τους νομοθεσία στις επιταγές του σεβασμού της κοινοτικής έννομης τάξης (απόφαση της 4. 4. 1974, υπόθεση 167/73, *Επιτροπή* κατά *Γαλλικής Δημοκρατίας*, Recueil 1974, σ. 359). Η Επιτροπή θεωρεί επομένως ότι οι βελγικοί φορείς δεν μπορούν πλέον να αντιτάξουν εγκύρως στους υπηκόους των κρατών μελών μια εθνική διάταξη η οποία όφειλε να έχει τροποποιηθεί.

Η Επιτροπή προτείνει τις ακόλουθες απαντήσεις στα ερωτήματα:

«1) Το άρθρο 51 της Συνθήκης ΕΟΚ έχει ως αντικειμενικό σκοπό την καθιέρωση και διασφάλιση της όσο το δυνατό πληρέστερης ελευθερίας της κυκλοφορίας των εργαζομένων. Ο σκοπός αυτός δεν επιτυγχάνεται αλλά παραγνωρίζεται αν ο εργαζόμενος, για να κάνει χρήση της ελεύθερης κυκλοφορίας που του εξασφαλίζεται, είναι υποχρεωμένος να υποστεί απώλεια δικαιωμάτων που έχει αποκτήσει είτε δυνάμει μόνο του εσωτερικού δικαίου, είτε δυνάμει του εσωτερικού δικαίου συμπληρωμένου από το κοινοτικό δίκαιο. Ακολουθώντας τη γραμμή αυτή, ο κανονισμός 1408/71, καθιερώνοντας και αναπτύσσοντας τους κανόνες συντονισμού των εθνικών νομοθεσιών, οφείλει να εξασφαλίζει στον εργαζόμενο που διακινείται εντός της Κοινότητας το σύνολο των παροχών τις οποίες έχει αποκτήσει στα διάφορα κράτη μέλη, μέσα στο όριο του υψηλότερου από τα ποσά αυτά.

2) Το άρθρο 77, παράγραφος 2, στοιχείο 6, i), του κανονισμού 1408/71 έχει την έννοια ότι το δικαίωμα επί οικογενειακών παροχών, σε βάρος του κράτους στο έδαφος του οποίου κατοικεί ο δικαιούχος συντάξεως αναπηρίας, δεν εξαλείφει το δικαίωμα επί υψηλοτέρων οικογενειακών παραχών το οποίο έχει προηγουμένως αποκτηθεί σε βάρος άλλου κράτους μέλους. Όταν το ποσό των οικογενειακών παροχών το οποίο πράγματι εισπράττεται στο κράτος μέλος της κατοικίας είναι κατώτερο από το ποσό των παροχών που προβλέπονται από τη νομοθεσία άλλου κράτους μέλους, ο εργαζόμενος δικαιούται, σε βάρος του αρμόδιου φορέα του τελευταίου αυτού κράτους, συμπληρώματος παροχών ίσου με τη διαφορά μεταξύ των δύο ποσών.

3) Από την εξέταση των ερωτημάτων που υποβλήθηκαν δεν προέκυψαν στοιχεία ικανά να επηρεάσουν το κύρος των διατάξεων του κανονισμού 1408/71.»

Στις παρατηρήσεις που κατέθεσε στο Δικαστήριο, η *κυβέρνηση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας* στηρίζεται, ως προς την ερμηνεία που πρέπει να δοθεί στο άρθρο 77, παράγραφος 2, στοιχείο 6, i), του κανονισμού 1408/71, στη διατύπωση της διάταξης αυτής, στην οικονομία του κεφαλαίου 8 του εν λόγω κανονισμού,

και τέλος στη σύκριση της τελευταίας με την οικονομία του κεφαλαίου 7. Κατά τη γερμανική κυβέρνηση, η διατύπωση της επίμαχης διάταξης δείχνει ότι υφίσταται δικαίωμα μόνο σε βάρος του κράτους κατοικίας και όχι σε βάρος άλλου κράτους μέλους. Οι άλλοι κανόνες που προβλέπει το κεφάλαιο 8 του κανονισμού επιδιώκουν επίσης να μην υπάρχει, κάθε φορά, παρά ένα μόνο κράτος μέλος που να υποχρεούται να χορηγήσει παροχές είτε για συντηρούμενα τέκνα δικαιούχων συντάξεων είτε για ορφανά. Το κεφάλαιο 7 του κανονισμού στηρίζεται επίσης στην αρχή κατά την οποία εναπόκειται, κάθε φορά, αποκλειστικά σε ένα μόνο κράτος να χορηγήσει τις οικογενειακές παροχές και επιδόματα. Κατά τους όρους του κεφαλαίου αυτού, το κράτος μέλος που βαρύνεται με την παροχή καθορίζεται σύμφωνα με την αρχή του κράτους κατοικίας (άρθρο 73, παράγραφος 2). Οι συντάκτες του κανονισμού, συνεπώς, δεν συνήγαγαν από το άρθρο 51 της Συνθήκης ΕΟΚ ότι πρέπει να χορηγείται πάντα η υψηλότερη παροχή ή ότι είναι δυνατό να σωρευθούν οι παροχές δύο κρατών μελών. Άλλως, δεν θα έπρεπε να έχουν θεσπιστεί το άρθρο 73, παράγραφος 2, ούτε το άρθρο 74, παράγραφος 2, του κανονισμού που προβλέπουν την καταβολή των οικογενειακών επιδομάτων που θεσπίζονται από τη νομοθεσία του κράτους στο έδαφος του οποίου κατοικούν τα μέλη της οικογενείας (δεδομένου ότι οι παροχές αυτές είναι, γενικά, κατώτερες από εκείνες που προβλέπονται από τη νομοθεσία του κράτους απασχόλησης του εργαζόμενου).

Σε περίπτωση που, σύμφωνα με τη βελγική νομοθεσία, ο αναιρεσίβλητος είχε δικαίωμα επί παροχών, το δικαίωμα αυτό δεν θα μπορούσε να ανασταλεί παρά μόνο αν αντίστοιχες παροχές οφείλονταν δυνάμει της νομοθεσίας του κράτους κατοικίας. Πράγματι, στην περίπτωση αυτή, ο αντισωρευτικός κανόνας δεν θα εφαρμοζόταν παρά μερικώς και η ενδεχόμενη διαφορά θα έπρεπε να χορηγηθεί ως συμπλήρωμα. Το Cour de cassation του Βελγίου όμως προβάλλει το γεγονός ότι το άρθρο 51, εδάφιο 3, των κωδικοποιημένων νόμων περί οικογενειακών επιδομάτων, ορίζει ότι τα οικογενειακά επιδόματα δεν οφείλονται υπέρ τέκνων τα οποία ανατρέφονται εκτός του Βασιλείου. Κατά τη γνώμη της γερμανικής κυβέρνησης ο αναιρεσίβλητος δεν έχει συνεπώς κατά τη βελγική νομοθεσία, κανένα δικαίωμα επί οικογενειακών επιδομάτων. Κατά τη γερμανική κυβέρνηση, οι παροχές που προβλέπονται στο άρθρο 77 του κανονισμού 1408/71 οφείλουν να συμβάλλουν στη συντήρηση των τέκνων. Επομένως, δεδομένου ότι τα έξοδα συντήρησης ποικίλλουν ανάλογα με το κόστος ζωής στο κράτος κατοικίας, φαίνεται λογικό, από κοινωνικής απόψεως, οικογενειακά επιδόματα, για τέκνα που κατοικούν στην Ιταλία, να χορηγούνται σύμφωνα με την ιταλική νομοθεσία.

Η γερμανική κυβέρνηση καταλήγει στην άποψη ότι, κατά το κοινοτικό δίκαιο, δεν υπάρχει, στην προκειμένη περίπτωση, δικαίωμα επί βελγικών οικογενειακών επιδομάτων.

Η *κυβέρνηση της Ιταλικής Δημοκρατίας,* στο υπόμνημά της, εκφράζει αμφιβολίες ως προς την ορθότητα και τη σαφήνεια του ορισμού που έδωσε το παραπέμπον δικαστήριο στα μέτρα που μπορεί να προβλέπει ο κανονισμός 1408/71, δηλαδή στα μέτρα «που επιτρέπουν τη διασφάλιση της πραγματικής καταβολής των κοινωνικών παροχών στους διακινούμενους εργαζόμενους, ενώ οι παροχές αυτές εξακολουθούν να διέπονται, από απόψεως αρχής και ποσού, από διαφορετικά συστήματα που προβλέπουν διαφορετικές αξιώσεις έναντι διαφορετικών φορέων». Κατά την ιταλική κυβέρνηση, αυτή η διατύπωση τονίζει όψεις του θέματος σχετικές με τα *μέσα* — δηλαδή, στην ουσία, με την τεχνική της κοινοτικής νομοθεσίας — και όχι με τους αντικειμενικούς *σκοπούς* με τους οποίους πρέπει να συμμορφώνεται απόλυτα ο κανονισμός που προβλέπεται στο άρθρο 51 της Συνθήκης ΕΟΚ. Στην πραγματικότητα, κατά την εκτίμηση της ιταλικής κυβέρνησης, αν δεν υπάρχει αμφιβολία ότι, στο έδαφος της Κοινότητας, η κοινωνική ασφάλιση των εργαζομένων εξασφαλίζεται από τις διάφορες εθνικές νομοθεσίες και τους διάφορους εθνικούς φορείς που θεσπίζουν, με πλήρη ανεξαρτησία, τις βάσεις, τους

όρους και τους κανόνες ουσίας που καθορίζουν τα δικαιώματα των εργαζομένων επί των παροχών κοινωνικής ασφάλισης, αντιθέτως έργο της κοινοτικής κανονιστικής ρύθμισης είναι να συντονίζει τα εθνικά συστήματα για να εξασφαλίζεται στους διακινούμενους εργαζόμενους πλήρης και ικανοποιητική προστασία. Στο θέμα αυτό, δεν αρκεί να ληφθούν υπόψη αποκλειστικά και μόνο τα στοιχεία α και 6, του άρθρου 51, της Συνθήκης ΕΟΚ, στα οποία φαίνεται να περιορίζεται το ερώτημα. Η νομολογία του Δικαστηρίου έχει, πράγματι, ήδη υποδείξει μια ευρύτερη προοπτική με αφετηρία τη σκέψη ότι «οι κανονισμοί στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης των διακινούμενων εργαζομένων έχουν ως 6άση πλαίσιο και όριο τα άρθρα 48 και 51 της Συνθήκης» (απόφαση της 21. 10. 1975, υπόθεση 24/75, *Petroni*, που έχουν αναφερθεί πιο πάνω). Η ερμηνεία των διατάξεων του κανονισμού 1408/71 θα πρέπει να ακολουθεί την κατευθυντήρια γραμμή που συνίσταται στην άρνηση των κανόνων ουσίας και των αντίστοιχων αποτελεσμάτων από τους σκοπούς της Συνθήκης στο θέμα της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων· μια ερμηνεία που καταλήγει σε ένα τέτοιο αποτέλεσμα δεν είναι δυνατόν, εξ ορισμού, να συνεπάγεται ότι η κανονιστική ρύθμιση, εκλαμβανόμενη υπό την έννοια αυτή παραβιάζει το άρθρο 51 της Συνθήκης. Επ' αυτού του σημείου, η ιταλική κυβέρνηση θεωρεί ότι η νομολογία του Δικαστηρίου έχει κατ' επανάληψη διαπιστώσει ότι είναι αντίθετη προς τις αρχές της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων η εφαρμογή του κοινοτικού κανόνα κατά τρόπο ώστε να προκαλείται στον εργαζόμενο, λόγω της μετακίνησής του στο εσωτερικό του εδάφους της Κοινότητας (η οποία αποτελεί άσκηση του δικαιώματος που διασφαλίζεται από τη Συνθήκη ΕΟΚ), απώλεια των παροχών κοινωνικής ασφάλισης, το δικαίωμα επί των οποίων έχει αποκτήσει δυνάμει της νομοθεσίας κράτους μέλους.

Κατά την άποψη της ιταλικής κυβέρνησης, η παρούσα δομή της κοινωνικής ασφάλισης στο πλαίσιο της Κοινότητας συνεπάγεται ότι ο εργαζόμενος, εφόσον παραμένει στη χώρα καταγωγής του, υπάγεται εξ ολοκλήρου και αποκλειστικά στους νόμους που διέπουν την κοινωνική ασφάλιση της χώρας αυτής, ενώ, από τη στιγμή που μετακινείται στο εσωτερικό της Κοινότητας, η κοινωνική του προστασία ανήκει αυτομάτως στο κοινοτικό δίκαιο στο οποίο εναπόκειται να ρυθμίσει, κατ' εφαρμογή των σκοπών των άρθρων 48 και 51 της Συνθήκης ΕΟΚ, τα αποτελέσματα της ελεύθερης κυκλοφορίας του εργαζόμενου επί των όρων και των διαδικασιών που προβλέπονται για τη χορήγηση κοινωνικών παροχών. Έτσι, η κοινοτική νομοθεσία δεν μπορεί να μη συμμετάσχει, μαζί με τις εθνικές διατάξεις που λαμβάνονται υπόψη κατά περίπτωση, στον καθορισμό της ασφαλιστικής «κατάστασης» του διακινούμενου εργαζομένου· είναι δυνατό να λεχθεί επομένως ότι κάθε ειδική κατάσταση ατομικού δικαιώματος εξαρτάται από τη συνδρομή των εθνικών ρυθμίσεων και των διατάξεων του κανονισμού 1408/71. Η συμβολή της κοινοτικής νομοθεσίας στο σκοπό αυτό συνίσταται σε ορισμένες τροποποιήσεις των αποτελεσμάτων, τα οποία θα παρήγαγαν, άλλως μόνες οι εθνικές διατάξεις, και οι οποίες τροποποιήσεις μπορούν νομίμως να περιλαμβάνουν όλες εκείνες που είναι αναγκαίες για την εξασφάλιση της υλοποίησης των αρχών της Συνθήκης ΕΟΚ στον τομέα της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων. Από την άποψη αυτή η διάταξη του άρθρου 51, τελευταίο εδάφιο, των 6ελγικών κωδικοποιημένων νόμων περί οικογενειακών επιδομάτων, δεν μπορεί να ληφθεί υπόψη για να θεμελιωθεί η *ύπαρξη του δικαιώματος* επί παροχών του διακινούμενου εργαζομένου, παρά μόνο στο μέτρο που το επιτρέπει ο κανονισμός 1408/71. Πράγματι, από τη στιγμή που η διάταξη αυτή του 6ελγικού δικαίου συνδέει ορισμένα έννομα αποτελέσματα με τη μετακίνηση του εργαζόμενου εντός της Κοινότητας, υπεισέρχεται στον τομέα που καλύπτει ο κοινοτικός κανονισμός.

Κατά την ιταλική κυβέρνηση, η επίκληση ανυπέρβλητων διοικητικών δυσκολιών κατά την εφαρμογή της νομολογίας *Laterza* δεν μπορεί να έχει αποφασιστική σημασία.

Άλλως, θα επρόκειτο οριστικά περί θυσίας, στο βωμό μιας κάποιας διοικητικής σχολαστικότητας, δικαιωμάτων των οποίων το ακριβές έρεισμα έγκειται σε γνήσιες αρχές δικαίου που αποτελούν την κοινοτική έννομη τάξη.

Λαμβανομένης υπόψη της λογικής σκέψης ανάμεσα στα δύο ερωτήματα — εφόσον το πρώτο αποτελεί εισαγωγή του δευτέρου — η ιταλική κυβέρνηση προτείνει ενιαία απάντηση με την ακόλουθη διατύπωση:

«Δεν αποτελεί λόγο ακυρότητας του κανονισμού ΕΟΚ 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, το γεγονός ότι, κατ' εφαρμογή μιας διατάξεώς του και ιδίως του άρθρου 77, παράγραφος 2, στοιχείο 6, i), ο αρμόδιος φορέας κράτους μέλους έχει την υποχρέωση να καταβάλλει σε διακινούμενο εργαζόμενο παροχή ίση με τη διαφορά μεταξύ του ποσού της παροχής, ιδίως από απόψεως αιτίας, φύσεως και αντικειμένου, που προβλέπεται από τη νομοθεσία αυτού του κράτους μέλους, και του ποσού της αντίστοιχης παροχής που προβλέπεται από την άλλη εθνική νομοθεσία, όταν η υποχρέωση αυτή, σε σχέση με τη μετακίνηση, στο εσωτερικό της Κοινότητας, του εκ του εργαζόμενου έλκοντος δικαιώματα ή των μελών της οικογένειάς του, είναι αναγκαίο για την υλοποίηση των αντικειμενικών σκοπών που θέτουν τα άρθρα 48 μέχρι 51 της Συνθήκης ΕΟΚ.»

III — Προφορική διαδικασία

Η αναιρεσείουσα, εκπροσωπούμενη από τον M. Mahieu, η ιταλική κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον P. G. Ferri, το Συμβούλιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενο από τον J. Carbery, και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον F. Herbert, δικηγόρο, αγόρευσαν κατά τη συνεδρίαση της 30ής Μαΐου 1984.

Ο γενικός εισαγγελέας ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 21ης Ιουνίου 1984.

Σκεπτικό

1 Με απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 1983, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 25 Οκτωβρίου 1983, το Cour de cassation του Βελγίου υπέβαλε, δυνάμει του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, δύο προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία των άρθρων 51 της Συνθήκης ΕΟΚ και 77 του κανονισμού 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς και τις οικογένειές τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001) και, επικουρικά, ως προς το κύρος του άρθρου 77, παράγραφος 2, στοιχείο 6, i), του εν λόγω κανονισμού.

2 Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο διαφοράς με αντικείμενο την απόφαση με την οποία ο αρμόδιος βελγικός κοινωνικός φορέας δεν αναγνώρισε σε ιταλό εργαζόμενο, δικαιούχο συντάξεως αναπηρίας τόσο στο Βέλγιο όσο και στην Ιταλία και κάτοικο Ιταλίας, το δικαίωμα, από 9ης Αυγούστου 1979, επί συμπληρώματος οικογενειακών επιδομάτων για συντηρούμενα τέκνα, ίσου με τη

διαφορά μεταξύ του ποσού των βελγικών επιδομάτων και του κατώτερου από το πρώτο ποσού των ιταλικών επιδομάτων.

3 Από τη δικογραφία που διαβίβασε το εθνικό δικαστήριο προκύπτει ότι ο ενδιαφερόμενος, ο οποίος εργάστηκε στο Βέλγιο από 28 Ιουνίου 1956 έως 31 Ιουλίου 1971, λάμβανε, δυνάμει της βελγικής νομοθεσίας, οικογενειακά επιδόματα για τα συντηρούμενα τέκνα του ως την οριστική επιστροφή του στην Ιταλία, στις 9 Αυγούστου 1979. Μετά την ημερομηνία αυτή, ο βελγικός κοινωνικός φορέας αρνήθηκε να καταβάλλει στον ενδιαφερόμενο τη διαφορά μεταξύ του ποσού των βελγικών οικογενειακών επιδομάτων, το οποίο ελάμβανε μέχρι τότε, και του κατώτερου από το πρώτο ποσού των οικογενειακών επιδομάτων που εισπράττει έκτοτε στην Ιταλία. Για να στηρίξει την απόφασή του, επικαλέστηκε τις διατάξεις του άρθρου 77, παράγραφος 2, στοιχείο 6, i), του κανονισμού 1408/71, κατά τις οποίες τα οικογενειακά επιδόματα που μπορεί να απαιτήσει ένας εργαζόμενος, δικαιούχος συντάξεως αναπηρίας κατά τις νομοθεσίες περισσοτέρων κρατών μελών, χορηγούνται, οποιοδήποτε και αν είναι το κράτος μέλος στο έδαφος του οποίου κατοικούν ο δικαιούχος αυτός ή τα τέκνα του, «σύμφωνα με τη νομοθεσία του κράτους, στο έδαφος του οποίου κατοικεί ο δικαιούχος αυτός, αν το δικαίωμα για μία από τις παροχές που αναφέρονται στην παράγραφο 1 γεννήθηκε κατ' εφαρμογή της νομοθεσίας του κράτους αυτού».

4 Ο βελγικός κοινωνικός φορέας θεώρησε ότι το πρόβλημα αυτό δεν είχε ακόμη λυθεί, λαμβανομένης υπόψη της ερμηνείας που έχει δώσει στις διατάξεις αυτές το Δικαστήριο με την απόφασή του της 12ης Ιουνίου 1980 (Laterza, 733/79, Recueil σ. 1915). Κατά το βελγικό κοινωνικό φορέα, το άρθρο 51 της Συνθήκης ΕΟΚ δεν παρέχει εξουσίες στο Συμβούλιο παρά μόνο για να πραγματοποιήσει το συνυπολογισμό των περιόδων αναφοράς και την πραγματική καταβολή των παροχών στα πρόσωπα που κατοικούν στα εδάφη των κρατών μελών, και, λαμβανομένων υπόψη των ορίων αυτών, το άρθρο 77, παράγραφος 2, στοιχείο 6, i), του κανονισμού 1408/71 δεν μπορεί να περιέχει παρά κανόνα παραπομπής, καθορίζοντας το εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο. Έκρινε, κατά συνέπεια, ότι αν το άρθρο 77, παράγραφος 2, στοιχείο 6, i), έχει την έννοια ότι γεννά δικαίωμα που δεν προβλέπεται από καμία εθνική νομοθεσία, δεν καλύπτεται από το άρθρο 51 της Συνθήκης ΕΟΚ.

5 Ο ενδιαφερόμενος αντιτάχθηκε στη στενή αυτή ερμηνεία του άρθρου 51 της Συνθήκης ΕΟΚ και του κανονισμού 1408/71, που του επέφερε την απώλεια του δικαιώματος επί των υψηλοτέρων οικογενειακών επιδομάτων, το οποίο θα είχε διατηρήσει αν είχε εξακολουθήσει να κατοικεί στο Βέλγιο.

6 Το Cour de cassation, ενώπιον του οποίου ασκήθηκε αναίρεση κατά της αποφάσεως του Cour d'appel του Mons που είχε δικαιώσει τον ενδιαφερόμενο, έκρινε ότι από τον προβαλλόμενο λόγο αναιρέσεως ανέκυψαν ερωτήματα ως προς την

ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου, τα οποία δεν φαίνονταν να έχουν ήδη υποβληθεί στο Δικαστήριο. Το Cour de cassation του Βελγίου υπέβαλε, κατά συνέπεια, τα ακόλουθα ερωτήματα:

«1) Το άρθρο 51 της Συνθήκης της Ρώμης εξουσιοδοτεί το Συμβούλιο των υπουργών αποκλειστικώς να θεσπίζει τα μέτρα που επιτρέπουν τη διασφάλιση της πραγματικής καταβολής των κοινωνικών παροχών στους διακινούμενους εργαζόμενους, ενώ οι παροχές αυτές εξακολουθούν να διέπονται, από απόψεως αρχής και ποσού, αποκλειστικώς από διαφορετικά συστήματα που προβλέπουν διαφορετικές αξιώσεις έναντι διαφορετικών φορέων και συντρέχει, συνεπώς, λόγος να δοθεί στις διατάξεις του κανονισμού 1408/71, και ιδίως στο άρθρο 77 του κανονισμού αυτού, η ερμηνεία ότι δεν παρέχει άμεσο δικαίωμα υπέρ των ιδιωτών παρά μόνο κατά το αναγκαίο μέτρο για να επιτύχουν την πραγματική καταβολή των παροχών, οι οποίες, από απόψεως αρχής και ποσού, εξακολουθούν να διέπονται αποκλειστικώς από τα διάφορα εθνικά δίκαια, έτσι ώστε η εν λόγω διάταξη να μη μπορεί να δημιουργήσει, υπέρ των διακινούμενων εργαζομένων, άμεσο δικαίωμα επί της καταβολής, σε βάρος των αρχών κράτους μέλους, οικογενειακών επιδομάτων που δεν οφείλονται δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας αυτού του κράτους μέλους;

2) Αν υποτεθεί ότι πρέπει να δοθεί στο άρθρο 77, παράγραφος 2, στοιχείο 6, i), του κανονισμού 1408/71 η ερμηνεία ότι το δικαίωμα επί οικογενειακών παροχών σε βάρος του κράτους στο έδαφος του οποίου κατοικεί ο δικαιούχος σύνταξης αναπηρίας δεν εξαλείφει το δικαίωμα επί υψηλοτέρων παροχών που έχει αποκτηθεί προηγουμένως σε βάρος άλλου κράτους μέλους, ή τουλάχιστον επί συμπληρωματικού ποσού ίσου με τη διαφορά μεταξύ των δύο ποσών, προκαλώντας τη γένεση, υπέρ του δικαιούχου, δικαιώματος το οποίο καμία εθνική νομοθεσία δεν έχει θεσπίσει, ο κανονισμός 1408/71 είναι έγκυρος ενόψει του άρθρου 51 της Συνθήκης της Ρώμης;»

7 Όπως παρατηρούν ο βελγικός κοινωνικός φορέας και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, τα δύο διαφορετικά ερωτήματα που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο δεν αφορούν στην πραγματικότητα παρά ένα πρόβλημα: το πρόβλημα της ερμηνείας του άρθρου 51 της Συνθήκης ΕΟΚ. Πράγματι, το κύρος του άρθρου 77, παράγραφος 2, στοιχείο 6, i), του κανονισμού 1408/71 δεν είναι δυνατό να τεθεί υπό αμφισβήτηση παρά μόνο αν το άρθρο 51 της Συνθήκης ΕΟΚ είχε το περιοριστικό περιεχόμενο που του αποδίδει ο βελγικός κοινωνικός φορέας.

8 Από την ίδια τη διατύπωση του άρθρου 51 προκύπτει ότι τα δύο υποδεικνυόμενα μέτρα — δηλαδή: «α) ο συνυπολογισμός όλων των περιόδων που λαμβάνονται υπόψη από τις διάφορες εθνικές νομοθεσίες, για την κτήση και τη διατήρηση του δικαιώματος προς λήψη παροχής όπως και για τον υπολογισμό του ύψους

αυτών και 6) η καταβολή των παροχών στα πρόσωπα που κατοικούν στις επικράτειες [στα εδάφη] των κρατών μελών» — δεν είναι παρά δύο πιθανά μέσα από το σύνολο των μέτρων που εναπόκειται στο Συμβούλιο να λάβει για να προωθήσει την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων. Η εξασφάλιση της τελευταίας είναι, όπως το έχει καταδείξει η πάγια νομολογία (αποφάσεις της 19. 3. 1964, *Unger,* 75/63, Recueil σ. 347, της 9. 6. 1964, *Nonnenmacher,* 92/63, Recueil σ. 557, και της 15. 7. 1964, van der Veen, 100/63, Recueil σ. 1105), ο θεμελιώδης αντικειμενικός σκοπός στον οποίο αποβλέπει το άρθρο 51 της Συνθήκης ΕΟΚ. Η συσταλτική ερμηνεία της διάταξης αυτής, την οποία προτείνει ο βελγικός κοινωνικός φορέας, δεν μπορεί, επομένως, να γίνει δεκτή.

9 Όπως έχει τονίσει επανειλημμένως το Δικαστήριο, ο αντικειμενικός σκοπός, στον οποίο αποβλέπει το άρθρο 51 της Συνθήκης ΕΟΚ, κατευθύνει την ερμηνεία των κανονισμών που θεσπίζει το Συμβούλιο στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης των διακινούμενων εργαζομένων.

10 Ακολουθώντας ακριβώς την ορθή γραμμή των αρχών αυτών, το Δικαστήριο έκρινε, με την προαναφερθείσα απόφαση της 12ης Ιουνίου 1980, ότι οι διατάξεις του άρθρου 77, παράγραφος 2, στοιχείο 6, i), του κανονισμού 1408/71 δεν μπορούν να ερμηνεύονται κατά τρόπο ώστε να στερούν από τον εργαζόμενο, με την αντικατάσταση των παροχών που οφείλονται από ένα κράτος μέλος με τις παροχές που χορηγούνται από άλλο κράτος μέλος, το δικαίωμα επί ευνοϊκότερων παροχών. Εφόσον η ερμηνεία αυτή επιβάλλεται από τον αντικειμενικό σκοπό του άρθρου 51 της Συνθήκης ΕΟΚ, το κύρος του άρθρου 77, παράγραφος 2, στοιχείο 6, i), του κανονισμού 1408/71, όταν ερμηνεύεται κατ' αυτόν τον τρόπο, δεν μπορεί να αμφισβητηθεί έναντι του ίδιου του άρθρου 51.

11 Για τους λόγους αυτούς, στα υποβληθέντα ερωτήματα προσήκει η απάντηση, αφενός, ότι όταν στην περίπτωση του άρθρου 77, παράγραφος 2, στοιχεία 6, i), του κανονισμού 1408/71, το ποσό των παροχών που καταβάλλει το κράτος της κατοικίας είναι κατώτερο του ποσού των παροχών τις οποίες χορηγεί το άλλο κράτος που τις οφείλει, ο εργαζόμενος διατηρεί το δικαίωμα επί του ανώτερου ποσού και δικαιούται να εισπράττει, σε βάρος του αρμόδιου κοινωνικού φορέα του τελευταίου αυτού κράτους, συμπλήρωμα παροχών ίσο με τη διαφορά μεταξύ των δύο ποσών, και, αφετέρου, ότι από την εξέταση των ερωτημάτων που υποβλήθηκαν δεν προέκυψαν στοιχεία ικανά να επηρεάσουν το κύρος του άρθρου 77, παράγραφος 2, στοιχείο 6, i), του κανονισμού 1408/71.

Επί των δικαστικών εξόδων

12 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν το Συμβούλιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, η κυβέρνηση της Ομοσπονδιακής

Δημοκρατίας της Γερμανίας και η κυβέρνηση της Ιταλικής Δημοκρατίας, που κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης το χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πρώτο τμήμα),

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε το Cour de cassation Βελγίου με απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 1983, αποφαίνεται:

1) **Όταν στην περίπτωση του άρθρου 77, παράγραφος 2, στοιχείο 6, i), του κανονισμού 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς και τις οικογένειές τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001), το ποσό των παροχών που καταβάλλει το κράτος της κατοικίας είναι κατώτερο του ποσού των παροχών τις οποίες χορηγεί το άλλο κράτος που τις οφείλει, ο εργαζόμενος διατηρεί το δικαίωμα επί του ανώτερου ποσού και δικαιούται να εισπράττει, σε βάρος του αρμόδιου κοινωνικού φορέα του τελευταίου αυτού κράτους, συμπλήρωμα παροχών ίσο με τη διαφορά μεταξύ των δύο ποσών.**

2) **Από την εξέταση των ερωτημάτων που υποβλήθηκαν δεν προέκυψαν στοιχεία ικανά να επηρεάσουν το κύρος του άρθρου 77, παράγραφος 2, στοιχείο 6, i), του προαναφερθέντος άρθρου 77, παράγραφος 2, στοιχείο 6, i), του προαναφερθέντος κανονισμού 1408/71.**

Koopmans Bosco Joliet

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 12 Ιουλίου 1984.

Κατ' εντολή
του γραμματέα

H. A. Rühl

Κύριος υπάλληλος διοικήσεως

Ο πρόεδρος του πρώτου τμήματος

T. Koopmans